

Мырзакат ТЫНАЛИЕВ, “Кыргыз Туусу”

Улуттук банкта

Башкы банктын баасы

Алгач бул маселе боюнча УБнын Экономикалык башкармалыгынын начальниги Сейилбек Үрүстөмов кыска экономикалык баяндама жасады.

– Мен акча-кредиттик саясаттын айрым маселелерине токтолуп өткүм келет, – деди өз баяндамасында Сейилбек Үрүстөмов. – Өткөн жыл реалдуу сектордогу 2012-жылдагы төмөндөдөн кийин экономиканын калыбына келүүсү астында өттү. А быйылкы жылдын биринчи кварталында ички дүң продукттын (ИДП) өсүү темпи 5,6% болду, “Кумтөрдү” эсепке албаганда бул көрсөткүч – 4,9%. Салыштыруу үчүн айта кетсек, өткөн жылдын биринчи кварталында ИДПнын өсүшү 8,8% (“Кумтөрдү” эсепке албаганда – 5,9%) болгон. Дароо белгилей кетсем, өткөн жылдагы жогору көрсөткүч дал ошол “Кумтөрдөгү” өндүрүштүн калыбына келтирилиши менен шартталган.

С.Үрүстөмовдун пикири боюнча, статистикалык маалыматтар өсүш курулуш (24,7%), өнөр жай (9,0%) жана соода (7,1%) тармактарында жакшы болгонун көрсөтүп турат. А негизги капиталга инвестициялар анча өсүш берген эмес. Мында инвестициялар негизинен “Кумтөрдөгү” жана акыркы мезгилде кытайлык инвестициялардын эсебинен болууда.

Биздин экономикадагы дагы бир орчундуу көрсөткүч – акча которууларга келсек, ал көрсөткүч 8,8%га азайган. Анын негизги себеби валюталардын алмашуу курстарына – Россия рублинин АКШ долларына карата алмашуу курсунун төмөндөшү менен байланышкан. А акча которуулардын номиналдуу көлөмү рубль менен алганда оң тенденцияда.

– Тышкы сектордогу кырдаал өзгөрүүсүз калууда, – дейт, С.Үрүстөмов. – Оң төлөм балансына карабастан, утурумдук операциялардын тартыштыгы өсүп жатат. 2013-жылдын биринчи кварталына салыштырмалуу быйылкы жылдын ушул мезгилинде экспорт – 0,6 пайызга, а импорт – 1,2 пайызга кыскарган. Соода балансы 2013-жылдын биринчи кварталында минус 610,5 миллион доллар болсо, быйылкы жылдын биринчи кварталында минус 600,5 миллион долларды түзгөн. Ошондуктан соода балансы жана утурумдук операциялар маселеси Өкмөт тарабынан тыкан көңүл бурууну талап кылат. Экспортко багытталган жана импортту алмаштыруучу өндүрүштү өнүктүрүү темасы да актуалдуу бойдон калууда.

Мамлекеттик финансы маселелеринде олуттуу өзгөрүүлөр болгон эмес. Азырынча алгачкы эки айдын жыйынтыктары боюнча, кирешелердин структурасында салык кирешелери 25,7 пайызды түздү. Ушул эле мезгилге карата кирешелер өткөн жылдын эки айына салыштырмалуу номиналдуу көрсөткүчтөр боюнча азайган. Ага карабастан алгачкы эки айда бюджет профицит менен аткарылган.

– Негизи бул бизде стандарттуу практика, – дейт С.Үрүстөмов. – Жылдын биринчи жарымында чыгымдар чектелген болот да, жылдын аягында алар өсөт.

Валюталык рынокко кайрылуу менен баяндамачы жыл башынан бери сомдун долларга карата алмашуу курсу 10,8 пайызга кунарызданганын билдирди.

– Буга тыштан болгон кош таасир өзүнүн таасирин тийгизген, – деди С.Үрүстөмов. – Ал алгач Россияда доллардын алмашуу курсу менен кырдаалдан жана андан кийин Казакстандын Улуттук банкы тенгени бир жолку девальвациялоо жөнүндө чечим кабыл алгандан улам болду. Натыйжада биздин ички валюталык рыногубузда белгилүү бир ажиотаж жаралды. Ал боюнча Улуттук банк бардык зарыл чараларды көрдү, кызыл кулактыкка каршы көзөмөлдү күчөттү, маалыматтык өнөктүк жүргүздү. Бүгүнкү күндө валюталык рынокто абал турукташып калды. Бирок, бул биз тынчтанып калышыбыз керек дегендик эмес, УБ биздин ички валюталык рыноктогу жана биздин негизги соода өнөктөштөрүбүз болушкан мамлекеттердеги кырдаалга үзүлтүксүз көз салып турат. Биз учурдагы ырааттуу алмашуу курсу режимине ылайык иштөөнү улантат бермекчибиз.

Баяндамада белгиленгендей, салт болуп калгандай, жыл башында акчалардын экономикага жумшалуусу кыскарат. Бул апрель-майга чейин созулат да, июндан баштап өсүү пайда болот. Быйылкы жылды алсак, УБ жүргүзгөн валюталык интервенциялардан улам сомдун ликвиддүүлүгүнүн олуттуу бөлүгү бул операциялар аркылуу стерилдешкен. Биринчи кварталда акча базасынын кыскарышы негизинен Улуттук банктын операцияларынын негизинде жүргөн.

Инфляция боюнча кырдаал турукташып калды жана жылдык маанисинде 7,1 пайызды түзгөн. Сомдун кунарыздангышы керектөө бааларына белгилүү бир таасир этмекчи, ал инфляциянын деңгээлинин өсүшүнө алып келет, бирок кескин секириктөр күтүлбөйт. Ал биринчи кезекте импортко белгилүү бир таасир этмекчи, учурда импорттун айрым статьялары боюнча баалардын өсүшү байкалууда.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкында анын төрагасынын орун басары Бактыгүл Жеенбаеванын жетекчилиги астында Эксперттик форумдун кезектеги отурумун болуп өттү. Форумда көз карандысыз эксперттер 2014-жылдын биринчи кварталындагы акча-кредиттик саясаттын алдын-ала жыйынтыктарын талкуулашты жана күн тартибиндеги маселе боюнча өз пикирлерин билдиришти.

Биринчи кварталдын жыйынтыктары: оор мезгил артта калдыбы?

Сейилбек Үрүстөмов

Раушан Сейткасымова

Бактыгүл Жеенбаева

Сүйөркул Абдыбалы тегин

Кандай аракеттер көрүлүүдө?

Улуттук банк бул багытта эмнелерди жасап жатат? С.Үрүстөмов белгилеп өткөндөй, быйылкы жылы УБ бир катар жаңылыктарды ишке ашырууда. Алар төмөнкүлөр болуп калды:

- акча-кредит саясатынын жаңы негиздерине өтүү;
- эсепке алуу ставкасынын механизмдин өзгөртүү – ал марттын аягына карата 6,0%ды түздү;
- акча-кредит саясатынын жаңы аспабын “овернайт” депозитин киргизүү;
- эсепке алуу ставкасынын айланасында пайыздык коридорду түзүү: анын төмөнкү чеги – “овернайт” депозиттери боюнча ставка (1,5%), үстүнкү чеги – “овернайт” кредиттери боюнча ставка (9%) болуп калмакчы.

Орто мөөнөттүү мезгилдеги милдет үстөк пайыздык трансмиссиялык канал иштей башташында жана рыноктогу үстөк пайыз ставкалары УБнын эсепке алуу ставкасынын өзгөртүлүшүнө көңүл буруусунда турат.

Ал эми ата мекендик экономикадагы негизги чакырыктар катарында жеке трансферттердин өсүү темпинин басаңдашы жана Финансы министрлиги тарабынан чыгаша операцияларын теңдеш эмес жүргүзүү практикасы айтылды.

УБнын төрагасынын кеңешчиси Сүйөркул Абдыбалы тегин белгилегендей, 2011-жылы да сомдун кунарыздангышы 10 пайыздай болгон. Бирок, ал азыркыдан узагыраак мезгил аралыгында жүргөндүктөн адамдарда быйылкыдагыдай ажиотаж жараткан эмес, а быйыл кунарыздануу кескин болгондуктан ушундай тынчсыздануу келип чыккан. Дагы бир белгилей кетчү нерсе – сомдун кунарыздангышынан улам негизинен кредиттерди доллар менен алгандарда ал кабатырлануу жаратып, а сом менен алышкан кредиторлор анча тынчсызданышкан жок.

Бажы союзуна кошулуунун таасири кандай болмокчу?

Эксперттерде Кыргызстандын Бажы союзуна кирүү алдында тургандыгынан улам, бул фактордун соода тармагына зыяны тие же тийбей тургандыгы боюнча суроолор жаралды. Сүйөркул Абдыбалы тегин мисал катарында сүт продукциясы боюнча биздин ишканалар тиешелүү сертификаттоодон өтүшкөнүн, бул процесс 6 айдан 1 жылга чейинки убакытты алганын, эми проблемалар жоюлганын билдирди. Анын маалыматы боюнча, Улуттук статистика комитети тарабынан билдирилгендей, биринчи кварталда тигүү өндүрүшүндө кайтадан өсүш байкалууда.

А УБнын Акча-кредиттик операциялар башкармалыгынын начальниги Раушан Сейткасымова соода боюнча көрсөткүчтөр жакшы, атугүл өсүш бар экендигин, жүргүнчүлөрдү ташууда да өсүш бардыгын, ошол эле учурда реэкспорт төмөндөп кеткендигин белгиледи.

Эксперттердин пикирлери кандай болду?

Айрым эксперттер Бажы союзуна киргенге чейин убакыт бардыгын, азыр жол картасына гана кол коюлганын жатканын белгилешти. Алар биздеги февралда болгон

валюта менен окуя кызыл кулактык эле болгондугун, валюталык рынокто иштешкен айрым ишкерлердин кризистен пайдаланышып пайда табууну көздөшкөндүгү да түрткү бергендигин айтышты. Ошондуктан андайды болтурбоо үчүн аракеттерди көрүү, кандайдыр бир механизмдерди иштеп чыгуу керек. Экинчиден, бюджеттик жумшоолорду эч болбогондо экинчи кварталдан баштап бирдей жүргүзүү зарыл.

Биздин экономикада сезондук мүнөз бар. Жыйымдар көбүнчөсү экинчи жарым жылдыктан, демек, жумшоолор да ошондо башталат. Ошондон улам финансылык жумшоолорду жыл бою бирдей жүргүзүү үчүн фонд түзүү, бул маселени Экономикалык саясат боюнча координациялык кеңеште талкуулоо боюнча сунуш да айтылды.

Сомдун курсун ооздуктоо бизден көз каранды эмес, андан улам негизги соода-экономикалык өнөктөшүбүз Россиянын акча-кредит саясаты биздин айырмалангандыктан, мүмкүн алардыкы менен үндөштүрүү зарылдыр?

Эксперттердин пикири боюнча, сомдун курсун туруктуу кармап туруу – бул ички импортторлордун кызыкчылыктарын коргоо. Себеби биздин экономикада негизинен соода үстөмдүк кылат. Ошол эле учурда экспорттор сомдун курсунун алсыз болушун каалашат. Ошондуктан эгерде экспортту колдоону кааласак, сомдун курсун девальвациялоо, импортту ойлосо, чындоо керек. А ушул эки жакты тең канааттандырган чечим кабыл алыш жөнөкөй маселе эмес. Мындагы

жолдордун бири – валюта алмаштыруу мекемелериндеги маржаны азайтуу, кандайдыр бир босого аныктап, андан ашыргандарды жабуу. Мындай аспап фонддук биржаларда колдонулат.

Айрым эксперттердин тышкы шокторду алдын-алууга эсептеп чыгууга болоору же болбой тургандыгы боюнча суроосуна Р.Сейиткасымова дүйнөдө буга даяр рецепттер жок экендигин, ошондуктан ал шок болуп сана-

ларын айтты.

– Ал күтүүсүз келет. Антпегенде, 1997-жылдагы Түштүк-Чыгыш Азиядагы, 1998-жылдагы Россиядагы, 2008-жылдагы дүйнөлүк кризистер болмок эмес, – дейт ал.

Ал быйылкы шоктун себептери катары бир нече факторлорду атады. Биринчиден, өткөн жылдын ортосунан баштап АКШ бүткүл дүйнө боюнча долларды бекемдөө саясатын баштаган. А декабрда биздин Финансы министрлиги кошумча 8 миллиард сомду финансылаган. Быйылкы январь – мартта бул акча элдин колунда болгондуктан, тышкы факторлорго кошумча ал дагы валюталык шоктун күчөшүнө ички стимул катары түрткү берген. Февралдын аягындагы казак тенгесинин кескин девальвациясы да күтүүсүз болгон. Анан психологиялык фактор да роль ойноду. Төртүнчү шок РФ менен Украинанын ортосундагы мамилелерден улам россиялык фонддук рыноктогу кескин кулоо менен байланышкан.

Азыр Улуттук банк алмашуу курсунун маржасын аныктоо боюнча иштеп жатат. Бул боюнча сунуш азыр башкы банктын сайтына талкуулоо үчүн илинин коюлду.

Айрым эксперттер учурдагы кырдаал сомдун андан ары кунарыздангышына же УБнын алтын-валюта резервдерин азаюусуна алып келе же келбей тургандыгына кабатырлануу билдиришти.

– Кырдаал анчалык кооптуу эмес, – деди буга жооп берген Р.Сейиткасымова. – Азыр биринчи квартал эле бүттү. Акча трансферттери кыскарган жок, рублдин долларга курсу гана жогорулады.

– Бүткүл дүйнөлүк банктын эсептөөлөрү боюнча Россиядагы экономиканын 1%га төмөндөшү, КРга келип жаткан акча которуулардын 6%га төмөндөөгө алып келет деген маалыматтар болгон, – дейт Сүйөркул Абдыбалы тегин. – Өткөн жылдын аягында жана быйылкы жылдын башында РФнын Борбордук банкы тездетилген девальвацияга барган, себеби аларда ар бир девальвация бюджетке нефтен кошумча кирешелерди алып келет. А алынган киреше экономикага инвестицияланат деген ой бар.

Бул аларда биринчи жолу эмес. 2008-жылдын аягында 2009-жылдын башында да рубль 25-30%га девальвацияланган. А каражаттарды инвестицияларга жумшашкан. Аны менен экономикалык өсүштү калыбына келтиришкен.

Казакстанда да быйыл ушундай кылышты. Ал каражаттар инфраструктураларга инвестицияларга же кайсы бир ишканаларды колдоого жумшалды. Ушул кайра багыттоолордун эсебинен Россия менен Казакстанда экономиканын калыбына келиши 2009-жылдагыдай болбосо да 2-3%дын тегерегинде болот. Албетте, нефть продуктуларына азыркы баалар сакталса, а эгер түшсө, анда татаал кырдаал түзүлөт. А бизде бул импортко таасир этет. Биринчи кварталда экономикалык өсүштүн сакталып калганы бизди үмүттөндүрөт.

Талкууну жыйынтыктоо менен УБнын төрагасынын орун басары Бактыгүл Жеенбаева эксперттердин сунуштары УБнын мындан аркы ишинде эске алына тургандыгын билдирди.